

Wilhelm Von Rubruk'a Göre Moğolların Etnografyası

Ethnography Of The Mongols According To Wilhelm Von Rubruk

Ergin AYAN*

* Prof. Dr., Ordu-Türkiye

Orcid Id: 0000-0003-4552-6164

Sorumlu Yazar / Corresponding Author:

Ergin Ayan, Ordu Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

E-posta / E-mail:

alpsunkar@hotmail.com

Geliş Tarihi / Recived Date:

23 Nisan 2023

Kabul Tarihi / Accepted Date:

24 Ağustos 2023

Araştırma Makalesi / Research Article

Atrf / Citation:

Ergin Ayan, "Wilhelm Von Rubruk'a Göre Moğolların Etnografyası", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt 134, Sayı 265, İstanbul 2023, s. 167-182.

doi: 10.55773/tda.1286721

Bu makale Creative Commons BY-NC-SA 2.0 tarafından lisanslanmıştır. / This article is licensed under a Creative Commons BY-NC-SA 2.0.

Öz

Bu çalışmada 1253-1255 yılları arasında papanın elçisi olarak Moğolların başkenti Karakorum'a gitmiş olan Wilhelm Von Rubruk'un seyahatnamesi esas alınarak Moğolların etnografyası incelenmiştir. Moğollar, göçebe bir kavim idi, bu nedenle diğer Orta Asya bozkır kavimleri gibi yaşam tarzları daima hareketliliğe sahip olmuştur. Göçebeler, hayvanlarına tam olarak bağımlı idiler. Hükümdarlarına koşulsuz itaat gösteriyorlardı. Wilhelm Von Rubruk, Moğolları gördüğünde Avrupa'dan tamamen farklı adeta başka bir dünyayla karşılaştığını hissetmişti. O, Cengiz Han'ın kurmuş olduğu Moğol İmparatorluğu içinde seyahat ediyordu, Moğolların kökeni ve kültürü hakkında edindiği bilgileri seyahatnamesinde kaydetmiştir. O, ayrıca Moğolların beslenme koşullarını, giyim kuşamlarını, ölü gömme adetlerini de açıklayarak din ve inanışları hakkında da bilgiler vermiştir. Moğolların yurt denilen çadırları geniş öküz arabalarında taşınırdı. Erkeklerin asıl mesleği avcılıktı; ayrıca erkekler, yurtların ve arabaların imalatıyla ilgilenirlerdi. Kadınların ev işlerinin yanında ekonomik ve toplumsal alanda da önemli rolleri vardı. Moğolların adalet uygulaması kısmen çok katı olmakla beraber hukuki alanda itiraz hakkı da bulunmaktaydı. Evlilik bir sözleşme ile sonuçlandırılır, düğünler ciddi bir şekilde kutlanırdı. Dul bir kadın, öldükten sonra kocasına yeniden hizmet etmesi gerektiğine inanıldığı için yeniden evlenmezdi. Wilhelm Von Rubruk, Moğolların dini düşünce ve eylemlerinde Uygurların ve aralarında yaşayan Nasturilerin de etkili olduğu görüşündedir. Moğollar ve Uygurlar tek Tanrı'ya inanıyorlardı, bununla birlikte, Tanrı'ya tapınmaları, atalar kültüyle şekillenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rubruk, Moğol, Cengiz Han, Karakorum, Möngeke.

Abstract

In this study, based on the travelogue of William Von Rubruk, who served as the envoy of the Pope to the Mongol capital Karakorum between 1253-1255, the ethnography of the Mongols was examined. The Mongols were a nomadic tribe, and therefore their way of life was always character-

ized by mobility, similar to other Central Asian steppe tribes. The nomads were entirely dependent on their animals and showed unconditional obedience to their rulers. When William Von Rubruck encountered the Mongols, he felt like he was in a completely different world, unlike Europe. He was traveling within the Mongol Empire established by Genghis Khan, and he recorded his observations about the Mongols' origin and culture in his travelogue. He also provided information about the Mongol's dietary conditions, clothing, funeral customs, as well as their religious beliefs and practices. The Mongols lived in mobile dwellings called yurts, which were transported on large ox-drawn carts. Animal husbandry was the primary occupation of men, and they were also involved in the production of yurts and carts. Women played important roles in household chores as well as in the economic and social spheres. While the Mongols' administration of justice was somewhat strict, they also had the right to appeal in legal matters. Marriage was concluded with a contract, and weddings were celebrated in a serious manner. A widow was believed to continue to serve her deceased husband even after death, so they did not remarry. William Von Rubruck opined that the Uighurs and the Nestorians living among the Mongols also had an influence on their religious beliefs and practices. The Mongols and Uighurs believed in one God, but their worship of God was shaped by ancestor worship.

Keywords: Rubruck, Mongol, Genghis Khan, Karakorum, Mongke.

Giriş

Moğollar güney Rusya'yı istila ettiklerinde, 1240'ta Alman İmparatorluğu'nu da tehdit eder hale geldiler.¹ Moğollar, güçlerini Breslau bölgesinde yoğunlaştırdıktan sonra, Silezya Dükü II. Henry'nin birkaç küçük prensle birlikte onlarla savaşmaya hazırlanmak istediğini öğrendiler. Yakıp yıkan bir savaş anlayışıyla Moğollar, Breslau'dan Liegnitz'e doğru ilerlediler. Burada, 9 Nisan 1241'de II. Henry'nin, Moravyalı Uçbeyi Boleslaus'un, ayrıca Silezya ve Polonya'nın diğer birçok büyüğünün savaş alanında öldüğü unutulmaz kanlı savaş gerçekleşti.² Moğollar, dükü ve ordusunu tamamen kuşatmıştı ve dük, Bohemya kralı Wenceslaus yardımına gelene kadar savaşmak zorunda kaldı.³ Moğollar, Liegnitz yakınlarındaki savaş alanında tamamen galip geldi ve tüm Avrupa, onların hızlı ilerleyişinden titremeye başladı. Almanlar, bu tehlide karşı ancak Moğollar zaten sınırların önündeyken pozisyon aldı. Moğollar coğrafi olarak çok uzaktı ve dünyanın fethi planları siyasi olarak ciddiye alınmıyordu. İmparator II. Frederick, 20 Haziran 1241 tarihli genelgesinde bu nedenleri şöyle açıklamıştır:

"Bunları zaten duymuştuk, ama duyduklarımızı inanmayarak kabul etmesek de başta coğrafi uzaklık nedeniyle, ama aynı zamanda bu kadar direniş nedeniyle, bu tür şeylerin bizden çok uzak olduğuna inanıyorduk."⁴

Macaristan Kralı IV. Bela, yeni düşman Moğollar hakkında daha fazla bilgi almak için 1237'de Fransiskanları ve Dominiklileri göndermişti.⁵ Moğollar

¹ Georg Bachfeld, *Die Mongolen in Polen, Schlesien, Böhmen und Mähren Ein Beitrag zur Geschichte des großen Mongolentums im Jahre 1241*, Innsbruck 1889, s. 67.

² Gustav Strakosch-Grassmann, *Der Einfall Der Mongolen In Mitteleuropa In Den Jahren 1241 Und 1242*, Innsbruck 1893, s. 43.

³ Caroli Jaromiri Erben, *Regesta Diplomatica necnon epistolaria Bohemiae et Maroviae*, I, Prag 1855, s. 480.

⁴ Huillard-Breholles, *Historia Diplomatica Frederici Secundi*, I, Paris 1859, s. 480.

⁵ Erben, I, s. 473.

1241'in başında Kiev'den Polonya üzerinden Almanya'ya doğru ilerlediğinde, Almanya'da tehlikenin büyüklüğü anlaşılmıştı. Bunun üzerine Dominikliler ve Fransiskanlar öne çıktılar ve haçı Almanya'nın her yerinde vaaz ettiler.

Salimbene, Johann de Plano Carpini'nin elçi olarak gittiği Moğolistan'dan 1247'de Papa IV. Innozenz'e döndüğünü anlatır.⁶ Papa onu üç ay yanında tuttu ve ardından gizli bir görev için Kral IX. Louis'ye gönderdi. Carpini'nin dönüşünden bu yana, Moğol meselesinde papa ile Fransız kralı arasındaki iş birliğinden şüphe edilemez. Wilhelm von Rubruk'un görevi de kendisinden önceki elçilerinkine benzer bir amaca sahipti. Kralın düşünceleri ve arzuları yakında harekete geçmek için uygun bir fırsat bulacağına dairdi. O sıralarda, Aşağı Volga'nın batısındaki bölgede hüküm süren Moğol Hanı Sertak'ın ailesi ve tebaasından bazılarıyla birlikte Hıristiyan inancını kabul ettiği söylentisi yayılmıştı.⁷

Moğollarla dostane ilişkiler kurma arzusu Hıristiyan Batı'da genel olarak büyüyordu. Rubruk'un görevinin gerçek sebebinin Sertak'ın din değiştirmesi olduğu doğrudur. Ancak gerçekte han bir Hıristiyan değildi. Bu olumsuz görüş, Rubruk'un yolculuğu sırasında bu adamın dini hakkında edindiği anlayışta iyi bir gerekçe bulmaktadır. Resmi belgeler eksik olduğundan ve elçilik lideri, misyonunun amacı konusunda her zaman açık olmadığından, bu elçiliğin misyonunu daha net bir şekilde karakterize etmek kolay değildir. Rubruk, Moğol hanına olan yolculuğu kendi inisiyatifiyle veya tarikatının misyoner ruhunun bir sonucu olarak üstlendiği izlenimini defalarca veriyor.

Öte yandan, öncelikle onun gerçekten Kral Ludwig tarafından gönderildiğini kabul etmeliyiz. Ancak muhtemelen resmi vasıflara sahip bir elçi değildi. Bu nedenle Rubruk, bu insanlar arasında kalıcı misyonerlik çalışması başlatmak için Moğollara gönderildi. Onun seyahatnamesindeki bazı imalardan, Batı Asya kavimlerinin göç hareketleri hakkındaki tarihi eserlerden faydalandığını ve bu bilgileri Moğolların kendi zamanındaki geçişleriyle karşılaştırdığını da anlıyoruz. Nispeten iyi olan bu teorik hazırlıkla yetinmeyen Rubruk, kendisinden kısa bir süre önce Moğolların ülkesine gitmiş olan gezginlere odaklanmıştır. Bu çalışmada ise sadece Rubruk'un seyahatnamesindeki etnografik bilgileri ele alacağız.

1. Wilhelm Von Rubruk'a Göre Moğolların Etnografyası

Moğollar, sabit bir meskenleri olmayan göçebe bir kavim idi.⁸ Tuna'dan güneşin doğduğu yere kadar uzanan Avrupalıların tabiriyle İskitya (Cithiam)⁹

⁶ Salimbene von Parma, *Chronik*, I, Ed. Alfred Doren, Leipzig 1914, s. 179.

⁷ Matthaei Parisiensis, *Monachi Sancti Albani Chronica Majora*, Ed. Henry Richards Luard, London 1883, s. 310.

⁸ Herhangi bir yerleşimleri (daimi konakları), hiçbir şehirleri yoktur ve gelecekte nerede oturacaklarını önceden bilmezler. Wilhelm Von Rubruk, *Moğolların Büyük Hanı'na Seyahat*, Çev. Ergin Ayan, İstanbul 2020, s. 42; Karş. Sven Hedin, *Durch Asiens Wüsten*, Leipzig 1910, s. 404.0

⁹ Wilhelm Von Rubruk, İsidor'un ve ayrıca Johann de Plano Carpini'nin Asya hakkında verdiği coğrafi bilgileri biliyordu. Bk. Isidori, *Patrologia latina*, Bd. 82, Ed. Migne, Paris 1850, s. 500; Johann de Plano Carpini, *Moğolistan Seyahatnamesi*, Tercüme ve Notlar Ergin Ayan, İstanbul 2020.

topraklarını kendi aralarında paylaşmışlardır. Her kabile reisi (capitaneus) halkının sayısına göre otlaklarının sınırlarını tanır ve kış, yaz, ilkbahar ve sonbaharda sürülerini nerede otlatması gerektiğini bilir.¹⁰

Orta Asya bozkır kavimlerinin tipik bir hayat tarzları vardır. Sadece tabiata muhtaç olan göçebelik, ziraat istemez ve insanlara sabit bir yerleşim yeri olmadan yaşamayı mümkün kılar. Otlaktan otağa sürülen muhtelif hayvanlar; hayatın beslenme, giyinme, çadırda barınma ve yakacak ihtiyaçlarını karşılayan vazgeçilmez unsurları idi ve hâlâ öyledir. Böylelikle göçebe, hayvanlarına tam olarak bağımlıdır ve bu onun atı ve deveyi hem nakliye hem de savaş aracı olarak geliştirmesine vesile olmuştur. Nitekim at ile olan sürekli mesaisi ve ok ve mızrağıyla göçebeler, Avrupa'nın ağır teçhizatlı ordularını mağlup ettiler. Baskın yapma ve savaş anındaki taktikleri, yaşam tarzlarından dolayı daima hareketlilik üzerine kurulu olmuştur.

Moğollar Avrupalılardan ne kadar farklı olsalar da medeni halklar gibi her yerde kendi çıkarlarını gözetiyorlardı. Wilhelm Von Rubruk, Moğolları gördüğünde yeni bir dünyayla karşılaştığını hissetti. Doğanın çocukları olarak meraklı, küstah, açgözlü ve şüpheliydiler. Gelen yabancılara hemen ne amaçla geldiklerini sordular, eşyalarını incelediler ve hediyeler istediler. Herhangi bir istekleri reddedildiğinde tacizde bulundular, ancak fiziksel şiddet kullanmadılar. Hükümdarlarına koşulsuz itaat gösterdiler.¹¹ Göze çarpan bir özellikleri, kendine güven ve güç arzusu; çünkü her zaman ve her yerde kendilerini dünyanın efendileri olarak gördüler.¹²

Rubruk, Moğol İmparatorluğu'nun kökeni hakkında şunları bildiriyor:¹³ Franklar Antakya'yı zapt ettiklerinde (1098)¹⁴ Karahıtaylar¹⁵, Cor Cham¹⁶ adında güçlü bir hükümdar tarafından yönetiliyordu. Ancak, Rubruk muh-

¹⁰ Wilhelm Von Rubruk, s. 42; Moğolların araziyi kullanımını hakkında bk. B. Y. Vladimirov, *Moğolların İçtimai Teşkilâtı*, Terc. A. İnan, Ankara 1987, s. 168; Ayrıca bk. Yakubovskiy, *Altın Ordu ve Çöküşü*, Çev. Hasan Eren, Ankara 1992, s. 55.

¹¹ Wilhelm Von Rubruk, s. 59 vd.

¹² Wilhelm Von Rubruk, s. 174.

¹³ Wilhelm Von Rubruk, s. 77 vdd.

¹⁴ Haçlılar Antakya'yı ele geçirmeleri hakkında bkz. *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Fethine Kadar*, Çev. Ergin Ayan, Ötüken Yayınları, İstanbul 2016, s. 231-269; Anonim, *Haçlı Tarihi*, Çev. Ergin Ayan, Selenge Yayınları, İstanbul 2013, s. 82-139; İbnü'l-Kalânisi, *Zeyl-i Târih-i Dimaşk*, Neşr. H. F. Amedroz, Beyrut 1908, s. 135 vd.; El-Azîmî, *Tarih (Selçuklularla İlgili Bölümler)*, Çev. ve Neşr. A. Sevim, Ankara 1988, s. 31; daha bkz. H.E. Mayer, *Geschichte der Kreuzzüge*, Stuttgart 1989, s. 53.

¹⁵ Eski Hitay (Kitan) kavminin bakiyeleri olan Karahıtaylar, Kuzey Çin'deki Liao adı verilen devletin yıkılmasından sonra, XII. yüzyılda batıya göç ederek, Tarım Havzası sahasında büyük bir devlet kurmuşlar fakat Moğol devrinde bu devlete de son verilmiştir. Kaşgarlı Mahmûd'un (*Divân-ı Lûgati't-Türk*, I, Terc. Besim Atalay, Ankara 1986, s. 28), Türk kabul ettiği Yabahu, Tangut ve Kitayların, yazarın zamanında batıya ilerleyerek Türklerin oturduğu yerleri işgal etmelerinden dolayı bu yargıya vardığını kabul edebiliriz. Ferdinand Freiherrn Von Richthofen, *China. Ergebnisse Eigener Reisen und Darauf Gegründeter Studien*, Bd. I, Berlin 1877, s. 298, 580.

¹⁶ Chor Cham [muhtemelen Kür Han] Karahıtay hükümdarıydı. Cor onun asıl adı; Cham ise bir unvan olup, daha ziyade bir kâhini ifade ediyordu, zira onların bütün kâhinlerine "Kam" deniyordu. Türk edebiyatının en eski yazılı metni olan Yusuf Has Hâcib'in eserinde (*Kutadgu Bilig*, günümüz Türkçesine uyarlayarak haz. Fikri Silahdaroğlu, 1996, s. 315, 421) birkaç yerde "kam" sözcüğü geçmektedir. Bu mısralardan biri şöyledir:

temelen burada Karahanlıları kastetmiş olabilir. Zira Haçlılar'ın Antakya'yı aldıkları tarihte, daha ziyade Büyük Selçuklular'ın hâkimiyeti zirvededir. Selçuklular ise bir Türk-İslâm devleti idi. Rubruk'un bahsettiği gibi, Selçukluların Karahanlıların daha doğusunda oturmakta olan putperest Karahitaylar'dan yardım istemeleri ise ihtimal dışı görünüyor.

Rubruk belki de kendi zamanına daha yakın olan Karahitaylar'ı Karahanlılarla karıştırmıştır. Ele alınan konuya devam edildiğinde Rubruk'un ifadesine göre, Cor Cham'ın ölümünden sonra, Naymanlar'dan¹⁷ Hıristiyan bir çoban hükümdar tahta geçti. Nasturiler, ona Kral John derdi ve onun hakkında efsanevi çok şey anlatılırdı.¹⁸ Yönetimde yerine Hristiyan Keraitlerin, Rubruk'a göre, Hristiyan Merkitlerin şefi olan kardeşi Ong geçti. Memleketleri Orhon ve Tula nehirleri arasında bulunan Kerayit kabilesinin reisi olan To'oril, amcası Kür Han'ın hücumuna maruz kalınca, Cengiz Han'ın babası olan Yesügey Bahadır'a sığınmış; Yesügey de ona memleketini iade etmiştir. Böylece ikisi arasında bir dostluk antlaşması da yapılmış olmaktadır. Sonra To'oril, Cengiz Han ile bu dostluğu devam ettirmişse de zaman zaman dedikodular yüzünden araları açılmıştır. To'oril, Cengiz Han ile beraber Tatarları bastıkları için Kin hükümdarı tarafından Ong Han lakabı ile adlandırılmıştır.¹⁹ Fakat, neticede Ong Han, Karakurum'un kuzeydoğusundaki bölgelerde yaşayan müttefik Moğol kabilelerinin lideri Cengiz Han'a karşı savaşta yenildi. Cengiz Han daha sonra büyük Moğol İmparatorluğu'nun kurucusu oldu.²⁰

Wilhelm Von Rubruk, Moğolların kültürü hakkında ilginç tafsilat vermiştir. Moğollar dairesel bir çerçeve üzerinde ot örgülerinden yurtlarını, uyudukları ve oturdukları çadırları yaparlardı. Göçebe çadırları, çapı otuz ayağa varan dairesel bir keçe yapıydı ve tepede küçük yuvarlak bir çembere doğru daralıyordu ve üzerinde genişletilmiş bir yaka baca görevi görüyordu. Çadırlar, kireç veya kemik unu ile sıvanmış, baca ve girişlerde hayvan ve bitki dünyasından renkli işaretlerle süslenmiş keçe ile kaplanmıştı. Çatıyı beyaz keçe ile kaplarlar

*"Kamug igke ot ol emi belgültüg
Ol ig emlegüci kamu belgültüg"*

*(Şüphesiz her derde deva var belli
O devayı kulan kamu bulunur)*

Burada kam, büyü yoluyla tedavi eden şaman anlamındadır. Gerek Yusuf Has Hâcib'in gerekse Radloff'un (*Sibirya'dan*, III, Ankara 1994, s. 83 vd.) ifadeleri Rubruk'un verdiği bilgileri teyit etmektedir.

¹⁷ Cengiz Han ve Ong Han'ın müttefik kuvvetleri tarafından Kişilbaş civarında yenilmişler, sonra da 1204'te Cengiz Han tarafından Altay Dağları önünde kesin surette itaate alınmışlardır. *Moğolların Gizli Tarihi*, I, Terc. A. Temir, Ankara 1995, prg. 196.

¹⁸ Henry Yule, *Cathay And The Way Thither*, London MDCCCXIV, s. 19; Henry Yule, *The Book of Ser Marco Polo*, I, London 1903, s. 226-232; Wilhelm Von Rubruk (s. 76 vdd.) da Johann de Plano Carpini (76)'den geri kalmayarak, Papaz Johannes'in Naymanların hükümdarı olduğunu söylüyor; Papaz Johannes hakkında ayrıca bkz. L. Liğeti, *Bilinmeyen İç Asya*, Çev. S. Karatay, Ankara 1986, s. 303.

¹⁹ Manghol-un Niuça Tobça'an, I, prg. 134, 150-152.

²⁰ Rubruk'un verdiği bu rapor efsane-tarih karışımı bilgilerden oluşmaktadır. Efsanevi rahip Johannes'i Kara Hitayların hükümdarı yapar, onu ve sözde kardeşi Ong Han'ı Moğol fatihi Cengiz Han ile ilişkilendirir. Wilhelm Von Rubruk, s. 80 vd.

ve bunu parlaması için sık sık kireç, beyaz toprak ve kemik unu ile sıvarlar. Nadiren siyah keçe de kullanırlar. Bacanın etrafını resimli keçelerle çevirerek süslerler. Girişin önüne de renkli nakışlarla süslenmiş bir keçe asarlar. Bu nakışları asma kütüğü, ağaçlar, kuşlar ve vahşi hayvan figürleri teşkil eder.²¹

13. yüzyılda “hayvan üslubu”nun Türk-Moğol sanatında hâlâ büyük bir rol oynadığını anlatan bu sonuncu cümle çok değerlidir. Esasen bize kadar gelen maddi kültür kalıntıları da bunu gösteriyor. Moğollar, özellikle de kadınlar giysilerini süslemeyi çok severlerdi.²² Moğolların yurtları geniş öküz arabalarında taşınırdı, ev eşyaları ve diğer değerli eşyalar ise develerin çektiği hasır ve siyah keçe kaplı büyük sandıklarla birlikte yüksek arabalarda taşınırdı. Daha uzun süreli konaklamalarda, mesken çadırları arabalardan indirilir, girişleri güneye doğru düz bir çizgi halinde kurulur ve her iki tarafı arabalarla çevrilerek adeta bir muhafaza duvarı oluşturulurdu. Zengin Moğollar muhtemelen bu arabalardan yüz-iki yüz tanesine sahipti. Rubruk’a göre böylesine bir göçer kampı²³, hareketli bir şehre benziyordu.

Rubruk, ayrıca bize bir çadırın iç düzenlemesinin bir tasvirini yapıyor. Evin reisinin oturağı, güneye bakan girişin karşısında kuzey tarafında olurdu. Erkekler çadırındaki kadınlar bölümü doğuda, erkekler bölümü ise batıdaydı. Girişlerdeki ve duvarlardaki keçe resimler veya maketler, çadırın koruyucuları olarak kabul edilir ve şenlikler sırasında törenle içi içilirdi.

Moğollar esasen süt, tereyağı, peynir ve hayvanların etleriyle²⁴ beslenirdi.²⁵ Et, hemen kullanılmak üzere şişlerde kızartılır veya uzun şeritler halinde kesilir, kurutulur ve kış için saklanırdı. Zengin Moğolların güney bölgelerdeki mülklerinde kış için darı ve un sakladıkları ambarları vardı. Daha fakir insanlar, yiyecekleri koyun ve hayvan derileri ile takas ederlerdi. Moğollar içecekleri hazırlamakta çok ustaydılar. Ulusal içkileri özellikle yaz aylarında içilen sarhoş edici kırmızı veya kosmos²⁶ idi.

Ayrıca buğday, darı veya pirinçten bal şurubu ve bira hazırlarlardı.²⁷ Ya-

²¹ Wilhelm Von Rubruk, s. 43; Bu çadırların (yurt) tasviri için ayrıca bkz. Johann de Plano Carpini, s. 44; Karş. Marco Polo, *Seyahatname*, I, Haz. Filiz Dokuman, İstanbul (tarihsiz), s. 69.

²² Karş. Yakubovskiy, s. 102.

²³ Rubruk böyle bir kampı yurt adıyla tanımlar, ancak bu sözcük gerçekte yalnızca Moğolca Ordu adını (hükümdarın çadırı) yansıtır. Ancak Quatremere, ordunun (veya orda) orijinal olarak öküz arabalarında taşınan Moğol çadırları anlamına geldiği görüşündedir. Rashid al-Din Tabib, *Histoire des Mongols de la Perse*, Ed. Quatremere, Paris 1836, s. 101.

²⁴ Rubruk, yedikleri hayvanlar arasında koyun, at ve yük sığırlarının yanı sıra özellikle ceylan, tavşan, yaban eşegi, arkaliyi (büyük boynuzlu koyun) saymaktadır. Ayrıca “soğur” dedikleri birçok dağ sıçanı bulunur. Bunlar yirmi otuzluk sürüler halinde bir mağarada kışlarlar ve altı ay boyunca uykuya yatarlar. Bunlardan çok miktarda yakalanır. Wilhelm Von Rubruk, s. 50.

²⁵ Moğolların beslenmeleri hakkında bkz. Wilhelm Von Rubruk, s. 47 vdd.

²⁶ Kırmızı kırsak sütünden yapılır. Hazırlanması hakkında bkz. Wilhelm Von Rubruk, s. 46.

²⁷ Bu içki ilk olarak Çin’den ve Kıpçaklardan öğrenilmiştir. W. W. Rockhill, *The Journey of William of Rubruk to the Eastern Parts of the World*, London 1900, s. 62 n. 1; 13. Yüzyıl Çinli seyyahlar, Kıpçakların baldan yapılan fermante bir içkiden bahsetmektedirler. E. Bretschneider, *Notes On Chinese Mediaval Travellers to the West*, London 1875, s. 118; Marco Polo, kumiz olarak adlandırdığı içkinin bir de “Kara Kırmızı” çeşidinin bulunduğunu kaydediyor. Yule, *The Book of Ser Marco Polo*, I, s. 259 vd.

bancı ülkelerden şarap ithal ederlerdi.²⁸ İçkili eğlenceler sırasında insanlar çalgı çalar, ellerini çırpır ve çalgı eşliğinde oynarlardı.²⁹ Rubruk, Avrupalıların bildiği büyük kanun veya kemandan orada görmediğini, fakat bilmediği birçok enstrümanlarının olduğunu naklediyor. Hükümdâr içmeğe başladığında, çalgıcı çalgısına dokunur dokunmaz, hizmetçi “Ha!” diye bağırırdı. Büyük bir ziyafet şöleninde herkes alkış tutar ve melodiye göre dans ederler; erkekler hükümdârın ve kadınlar hatunun önünde. Hükümdâr sarhoş olursa, hizmetçi bir önceki gibi bağırır ve çalgıcılar susardı.³⁰

Moğollar, giysileri için Çin ve İran’dan ipek ve pamuklu kumaşlar, Rusya ve diğer kuzey ülkelerinden kürkler alırlardı. Ayrıca sürülerinin yünlerinden kendi giysilerini yaparlardı. Kışın en az iki kürk manto giyerlerdi. Bunlar üst tabakadaki zenginler için kurt, tilki veya ayı derisinden, fakirler için keçi veya köpek derisinden yapılırdı. Erkekler saçlarını kare şeklinde kazırlardı. Öndeki saçlarını kaşlarına kadar uzatırlar ve başlarının arkasındaki saçları iki at kuyruğu şeklinde örerlerdi. Kadınlar başlık olarak ağaç kabuğu veya diğer hafif malzemelerden yapılmış, genellikle ipek bir bezle kaplanan ve tavus kuşu tüyü ve değerli taşlarla süslenmiş bir başlık takarlardı.³¹

Erkeklerin mesleği avcılıktı; şahinler ve doğanlar bu iş için kullanılırdı. Ayrıca erkekler, yurtların ve arabaların imalatıyla ilgilenirler, atları korurlar ve içki hazırlarlardı. Kadınlar ev işlerinin yanı sıra yurtların kurulup sökülmesinden ve yolculuklarda arabaların sürülmesinden de sorumluydular. Kadınların inekleri sağmak, yağ ve peynir yapmak, derileri dabaklamak ve birbirine dikmek gibi işleri de vardı. Bu işi hayvan sinirlerinden elde ettikleri ipliklerle yaparlar, sinirleri çok ince ipliklere bölerler ve uzun bir ipliğe dönüştürürler, ayrıca ayakkabı, çorap ve diğer giysileri dikerlerdi.³² Eski Moğol kadını, ekonomik hayatta önemli bir yer işgal ettiği için toplumsal alanda da belli başlı rol oynuyordu. Sefer esnasında kumandanları karıları da takip ederdi.³³

Moğolların adalet uygulaması kısmen çok katıydı; cinayet, büyük hırsızlık ve zina, köle kadınlar dışında, ölümle cezalandırılırdı. Aynı şekilde, devlet dininin otoriteleri dışındaki sahte elçiler, büyücüler ve kahinler de öldürülmüştür. Suçun açıkça kanıtlanması veya kabul edilmesi gerekiyordu; makul şüphe varsa, işkence yoluyla itirafa zorlamak için girişimlerde bulunulurdu. Hukuki bir davada kaybedenler için itiraz kapısı açıktı. Köleler efendilerinin insafına kalmışlardı.³⁴

²⁸ Bkz. Johann de Plano Carpini, s. 64.

²⁹ Türk boylarının en eski müzik aletleri kaval, davul ve sazdı. Kalmuklar davul, bir tür kanun, flüt ve ıklığ kullanırlardı. Karş. Benjamin Bergmann, *Nomadische Streifereien Unter den Kalmuken in den Jahren 1802 und 1803*, Riga 1804, s. 173, 197.

³⁰ Wilhelm Von Rubruk, s. 46 vd.

³¹ Wilhelm Von Rubruk, s. 50 vdd.; Moğolların giyim kuşamları için karşı. Johann de Plano Carpini, s. 43.

³² Wilhelm Von Rubruk, s. 53 vd.; Marco Polo, Moğollarda bütün ev işlerini, öteberi almak ve satmak gibi işleri kadınların gördüğünü; erkeklerin ise bu tür işlerle hiç uğraşmadıklarını, sadece ava çıkıp savaş hazırlığı ile meşgul olduklarını belirtmektedir. Marco Polo, I, s. 69.

³³ Vladimirstov, s. 88.

³⁴ Wilhelm Von Rubruk, s. 55 vd.; karşı. Johann de Plano Carpini, s. 42; Eski Moğolların gelin

Evlilik bir sözleşme ile sonuçlandırılırdı. Düğünler ciddi bir şekilde kutlanırdı. Herhangi bir kimse bir evlilik anlaşması yaptığında, kızın babası ziyafet düzenler. Gelin kan akrabalarına kaçar ve onlarda gizlenir. Baba damada şunları açıklar; “Şimdi kızım sana aittir; her zaman bulabileceğin yerden onu al!” Bunun üzerine damat arkadaşlarıyla gelini bulana kadar arar. Onu zorla tutup yine zorla kendi yurduna getirmelidir. Birinci ve ikinci derece kan bağı evliliğe engel sayılıyordu. Dul bir kadın, öldükten sonra kocasına yeniden hizmet etmesi gerektiğine inanıldığı için yeniden evlenmezdi. Bu nedenle, mirasçı olan en küçük oğlun, kendi annesi dışında babasının eşlerini haremine götürmesi adetti. Anne ve babanın çadırı en küçük oğula düştüğünden o, babasının bütün karılarına bakmak zorundaydı. Eğer isterse onları kendi karısı yapar. Öldükten sonra, onların babasına dönüp ona hizmet edeceklerinin bilincinde olmasına rağmen bu hata sayılmazdı.³⁵ Bundan dolayıdır ki, küçük oğullara ejen “sahip” denilirdi. Aynı zamanda küçük oğullar aile ocağının muhafızı idiler, bundan dolayı onlara odçigin “ateş beyi” denirdi.³⁶

Bir Moğol öldüğünde ona hıçkırıklarla ağlayarak ağıt yakarlar. Onun aile mensupları bir yıl vergiden muaf tutulur. Kim bir yetişkinin ölümüne şahit olursa bir yıl süreyle; ölen çocuksa, bir ay geçmeden Büyük Han'ın otağına girmelerine izin verilmezdi. Ölen soylu biriye; Cengiz Han'ın³⁷ soyundansa, mezarının yanında daima bir çadır bulundurulur. Mezarının yerini kimse bilmez.³⁸ Soyluların mezarlarının bulunduğu yerde daima bir müfreze nöbet tutar.³⁹ Moğollar, büyüklerinin mezarlarının üzerine küçük piramitler, taş kuleler veya köşelere dört dikey taş dikerlerdi. Bu mezar yerleri, yüksek mezar höyüklerinin üzerine doğuya bakan bir balbal diken Kumanlar'inkinden önemli ölçüde farklıydı. Kumanlar, mezarların üzerinde bir tepe yaparlar.⁴⁰ Bunun üzerine doğu yönüne dönük ve karnının üzerinde elinde bir kase olan

mukabilinde kalın (mehir) ödediklerine, nikâh mukavelesinde ise kızın babasına nişan olarak hediye verdiklerine dair malûmat mevcuttur. Bk. Vladimirstov, s. 89; Ayrıca, genç kadının kocasının evine cihaz getirdiğine dair kayıtlara rastlamak da mümkündür. Meselâ bk. Reşidüddin Fazlullah, *Câmi'ü't-tevârih*, I, neşr. Muhammed Rüşen-Mustafa Müsevî, Tahran 1373 hş., s. 703.

³⁵ Wilhelm Von Rubruk, s. 56 vd.; Kısmen Cengiz Han'ın katı disiplinine dayanan Moğol adaleti hakkında karşı. Johann de Plano Carpini, s. 65.

³⁶ Vladimirstov, s. 86 vd.

³⁷ Kalkaşandı, *Mesâlikü'l-ıbsâr* adlı esere dayanarak kendi eserinde asıl adı Temercin (Temuçin) olan Cengiz Han'ın nesebini şöyle vermektedir; Cengiz Han b. Yesükey b. Bahadır b. Tümen b. Bertil Han. Bk. Kalkaşandı, *Subhu'l-aşâ*, IV, Kahire 1334, s. 305.

³⁸ Marko Polo (I, s. 68) bu konuda şunları yazmaktadır: “Eski bir geleneğe göre Cengiz Han'a en yakın olanlar öldükleri zaman Altay Dağı'na gömülürler. Ne kadar uzakta ölürlerse ölsünler, isterse yüz günlük mesafede olsunlar, büyük bir törenle Altay Dağı'na cenazeleri götürülür ve burada gömülür. Bir Han ölürse, cenazesi törenle gömülmek için Altay Dağı'na götürülürken, yolda karşılarına çıkan kim olursa onu hemen kılıçtan geçiriyorlar. Bir söylentiye göre, Môngke Kaan'ın cenazesi Altay Dağı'na götürülürken, mezar yerine varıncaya kadar yolda tahminen yirmi bin kişinin kafası uçurulmuştur”.

³⁹ Reşidüddin (I, s. 541)'den Cengiz Han'ın mezarının bekçiliği için bin Uryankitli'nin görevlendirildiğini öğreniyoruz.

⁴⁰ Rubruk'un bahsettiği “Yüksek Tepe” (kurgan), muhtemelen İbn Fazlan'ın Oğuzlarda rastladığı “ölünün mezarının üzerine çamurdan kubbe gibi bir tümsek yaparlar” tavsifinin aynıdır. Karş. İbn Fazlan, *Seyahatnâme*, Haz. R. Şeşen, İstanbul 1995, s. 40; Bu hususta ayrıca bak. Yakubovskiy, s. 11 vd.

heykel dikerler.⁴¹ Zenginler bir piramit ya da küçük evler inşa ederler. Bazen yanmış tuğladan yapılmış büyük kuleler ve taş bulunmayan yerlerde taştan evler gördüm. Bir cenazede, on altı at postunu mezarın etrafındaki dört kazık arasında astıklarını gördüm. Ayrıca buna içmek için at sütü ve yemek için et ilâve ettiler ve vaftiz edileceğini söylediler. Doğuya doğru gittikçe daha büyük ve merdivenli, kısmen yuvarlak, kısmen dört köşe görünüm arz eden farklı mezarlar da gördüm. Bu mezarlarda yukarıya göğe doğru dikilmiş dört taş vardır.⁴²

Moğolların dini hakkında daha fazla bilgi edinmek için Rubruk'un Uygurların⁴³ dini hakkında verdiği bilgiler dikkate alınmalıdır. Uygurlar manevi bir Tanrı'ya inanıyorlardı. Wilhelm Von Rubruk, onların bu tek tanrı inancına Nas-turiler ve Müslümanlar ile sık sık kurdukları ilişkiler yoluyla vardıklarını iddia ediyor. Tapınaklarında neden bu kadar çok put olduğu sorulduğunda bir Uygur rahibi, bu resimlerin Tanrı'yı temsil etmediğini, bunun yerine akrabaları veya yakın arkadaşları tarafından ölülerine bağışlanan anıtlar olduğunu söyledi. Uygur rahipleri safran renginde bir etek, kemer ve sol omuzda göğüsten ve sırttan kıvrımlar halinde dökülen bir pelerin giyerlerdi. Başlarını ve sakallarını kazıtırlar, bekâr kalırlar ve yüz ile iki yüz kişilik büyük topluluklar halinde birlikte yaşarlardı. Belli günlerde mabedlerde toplanır, başları açık derin bir sessizlik içinde kutsal kitaplarını okurlardı. Her zaman yanlarında yüz veya iki yüz tanelik tesbih taşları ve sık sık şu sözleri söylerlerdi: "on man baccam" = "Tanrı, bunu biliyorsun" veya "Tanrı, bize merhamet et."⁴⁴ Tapınaklar doğudan batıya doğru idi. Kapılar güney tarafındaydı. Ana resmin bulunduğu sunak ya kuzeydeki apsiste ya da tapınağın ortasında yer alıyordu. Sunağın üzerine şamdanlar ve adaklar yerleştirilirdi. Tapınak, rahiplerin sık sık kaldığı etrafı duvarla örülmüş bir avluya çevriliydi. Dua ettiklerinde diz çöküp, kuzeye dönerler, ellerini birleştirirler ve başlarını üzerine yaslarlardı. İç Asya'nın Hıristiyan olmayan çeşitli mezheplerinin Uygur diniyle ortak bir yanı vardı. Wilhelm Von Rubruk'un açıkça ifade ettiği gibi, Moğollar ve Uygurlar tek Tanrı inancına

⁴¹ Mezar üzerine konan heykelin, ölünün heykeli mi, yoksa balbal mı olduğunu kestirmek güçtür. Bk. A. İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Ankara 1986, s. 179. R. Şeşen'e göre (s. 94, 127), bazen mezarların üzerine konan heykeller mükemmel olup, bunları balballarla karıştırmamak gerekir. Bu heykeller ölüyü temsil ettiği halde, balballar ölünün hayatta iken öldürdüğü insanları temsil eder. Genellikle bu heykellerin biri kocayı, biri karyı temsil etmek üzere iki tane yapılırdı. Bu çeşit heykellere VIII. asır mezarlarında daha çok rastlanmaktadır. Kitanlar'da, devletlerini kuran hükümdârın altından bir heykeli ile sekiz oğlunun heykelleri yapılarak, Muye dağında bulunan ölülerle ilgili bir mabede konmuştur. Ebü Dülef, Karluklar'ın taştan yapılmış bir mabede sahip olduklarını, bunun duvarlarında eski hükümdârlarının resimlerinin bulunduğunu kaydeder.

⁴² Wilhelm Von Rubruk, s. 57; Karş. Johann de Plano Carpini, s. 54-57.

⁴³ Uygurlar, Tienşan'ın kuzey ve güneyinde oturan tanınmış bir Türk kavmidir. *Moğolların Gizli Tarihi*'nde (I, prg. 151, 152, 177) Ong-Han'ın Kür-Han'a sığınması bahsinde Uygur ve Tangkutlar'ın ülkesinden geçtiği zikredilmektedir. Prg. 279'da Uiurtai ve Çanai adlı iki memurun, çöl mıntıkasındaki yerleşme işini düzenlemekle görevli olduklarından bahsedilmektedir. Yine prg. 238'de Uygur hükümdâr İdikut'un kendi isteğiyle 1206'da Cengiz Han'a itaat ettiği belirtilmektedir. Moğollar üzerinde kültür ve medeniyet bakımından büyük tesir icra eden Uygurlar, savaşmadan Moğol birliği içerisine alınmışlardır.

⁴⁴ Tesbihlerinde kanunlarının 108 maddesine karşılık gelen 108 boncuk vardı. Rockhill, s. 145, 146 n. 1.

sahipti. Bununla birlikte, Tanrı'ya tapınmaları, atalar kültüyle şekillenmiştir. Bunun dışında dini hayatları tamamen pagan unsurların hakimiyetindeydi.⁴⁵ Şamanlar, halkı özellikle de halkın ileri gelenlerini ve zenginlerini sihir etkisi altında tutmuşlar ve yaptıklarıyla hurafeleri yaygınlaştırmışlardır. Moğollar daima meskeni Büyük Han'ın saray çadırının yanında olan bir baş şamanın emrinde dururlardı. Göçleri sırasında, Büyük Han'ın danışmanlığını yapan şamanın işaret ettiği yere konarak ilerlerlerdi. Bunlar büyü araçlarıyla hem büyük genel felaketlerde hem de özel konularda yardımcı oluyormuş gibi görünüyordular. Son olarak, Moğollar arasında alışlagelmiş olan ateşle arındırma işlemini gerçekleştirmek şamana kalmıştı. Saraya ne gönderilir veya getirilirse ateşin arasından geçirirler. Bununla birlikte hediyelerden kendilerine düşen payı alırlar. Ölen kişinin bütün ev eşyasını iki ateş arasından geçirerek temizlemiş olurlar. Bir kişi öldüğünde ona ait olan her şey ayrılır. Kamptan hiç kimenin eline, ateşle temizlenmeden önce hiçbir parça verilmez.⁴⁶

Moğollar'ın dini düşünce ve eylemlerinde aralarında yaşayan Nasturilerin de etkisi olmuştur. Rubruk, yolculuğunda, özellikle Möngke Han'ın sarayında bu Hıristiyanlarla sık sık karşılaştı. O, Nasturi rahiplerden büyük bir küçümsemeye bahsediyor. Hıristiyan hizmetlerini sürdürmelerine ve Kutsal Kitap'a sahip olmalarına rağmen, ona göre, Süryanice kitaplar dini ibadetler için doğru anlayıştan ve yeterli bilgidен yoksundu. Bu yüzden Nasturi rahipler, mutlak bir ahlaksızlık içinde yaşadılar ve kendilerini daha çok içkiye verdiler. Böylece bizim yaptığımız gibi şarkı söylemek için manastıra giderler ama gramatik bilmezler ve ayrıca çok ahlaksızdılar. Her şeyden önce vurguncu ve ayyaştırlar. Onlardan Moğollarla beraber yaşamakta olan bazıları, bunlar gibi çok karıya sahiptirler.⁴⁷ Kiliseye girmek istediklerinde Müslümanlar gibi alt uzuvlarını yıkarlar (abdest alırlar). Ayrıca Müslümanlar gibi Cumaları et yerler.⁴⁸ Pek çok pagan unsur onların doktrinlerine ve anlayışlarına sızmıştı. Muhtemelen bu nedenle Nasturiler, Möngke Han'ın biraz olsun güvenini kazanabildiler. Doğu'nun pagan dinlerinin aksine, Nasturiler çan kullanmadılar.⁴⁹ Çin'de on beş şehirde kolonileri vardı. Doğu bölgeleri için piskoposları da

⁴⁵ Bir ayinden önce dört yöne doğru sundukları içkiler: güneyde ateşe, doğuda havaya, batıda suya, kuzeyde ölülere tapınmak içindi. Wilhelm Von Rubruk, s. 45, 98 vdd; J. Witte, *Das Buch des Marco Polo als Quelle für die Religionsgeschichte*, Berlin 1916, s. 61; P. Leon Lemmens, *Die Heidenmissionen des Spätmittelalters*, Münster 1919, s. 24; Moğollara Uygur kültürünün tesiri hakkında bk. W. Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, Çev. H. Dursun Yıldız, Ankara 1990, s. 411-416.

⁴⁶ Wilhelm Von Rubruk, s. 168.

⁴⁷ Wilhelm Von Rubruk, s. 106; Çok kadın alma Moğollarda çok yaygın bir adetti, fakat birinci kadın daha büyük sayılırdı. Vladimirstov, s. 77.

⁴⁸ Hem Budistler hem de Hıristiyanlar, Müslümanların amansız düşmanı idiler. Bununla beraber, Rubruk'un da belirttiği gibi Nasturiler, Cuma'yı kutsal sayarak ve abdest alarak, Müslümanları taklit ediyorlardı. Bu düşmanlığın sebebi ise aslında dinden ziyade ticari menfaatlere veya devlet memuriyetlerine sahip olma rekabetine dayanmaktaydı. Rubruk'un belirttiği gibi, Nasturi Hıristiyanlarında Manihaist tesirler görülmektedir. Ermeni rahibi Sergius, şüphesiz bu mezhebi Orta Asya'da duymuştur. Buna karşılık Hıristiyanların da Budizme tesiri olmuştur. Meselâ, XIII. yüzyılda sıkça kullanılan Nom tabiri geniş bir sahada kullanılmakta idi. Bu tabir aslında Süryaniler tarafından Grekçe'den alınmış ve Manihaistler tarafından Uygur ülkesine getirilmiştir. Barthold, s. 414.

⁴⁹ Wilhelm Von Rubruk, s. 99.

burada Segin adlı bir şehirde ikamet ediyordu.⁵⁰ Bu, Moğol İmparatorluğu'ndaki tebaasına nadiren geldi; ama geldiğinde, sık sık küçük çocukları rahip olarak atadı. Rahipler bekarlığa riayet etmediler ve ailelerini makamlarından desteklemek zorunda oldukları için, aralarında manevi tefecilik yaygındı. Wilhelm Von Rubruk, Nasturilerle ilgili açıklamalarını onların ahlaklarının pagan rahiplerinkinden daha düşük olduğu sözleriyle bitirir.⁵¹

Sonuç

Etnoğrafik boyutlu olan bu çalışmada 1255-1257 yılları arasında Moğolistan'a giderek Moğol İmparatorluğu'nun en parlak dönemini gözlemleyen Wilhelm Von Rubruk'un seyahatnamesinde çizdiği Moğolların etnografik şeması incelenmeye çalışılmıştır. Rubruk, o devirde Flander'da bugünkü Fransa'da Department du Nord'da bir köydü. Wilhelm Von Rubruk anadil olarak Almanca öğrenmişti. Doğum tarihi bilinmemektedir. Onun Paris'le ve Fransa Kralı ile iyi bir ilişkisi olduğu görülüyor. Seyahatine başlama noktası İstanbul olmalıydı. Kral Ludwig'in, Sertak Han'a yazdığı Türkçe ve Arapça'ya tercüme edilen mektubunu Wilhelm Von Rubruk 1252'de İstanbul'da aldı. Onun eserinin, zamanının İç Asya'nın sosyal ve siyasal ilişkilerini yansıtmaları bakımından nesnel ve doğru bir kaynak olduğu gayet iyi anlaşılmaktadır. Mesela Don ve Volga nehirlerinin tasviri karşısında insan adeta canlı bir seyir yapmış gibi olmaktadır. O, Karakurum ve Moğolistan'ın yanında ilk defa Tunguzlar, Koreliler ve diğer kavimler hakkında bilgiler vermiştir. Görülmektedir ki, onun verdiği bilgiler, tarihi coğrafyadan etnografyaya kadar geniş bir alanı kapsamaktadır.

Ayrıca Kumanlar, Kırım'daki Got Kabileleri, Tuna Bulgarları hakkında da çağdaşları ile aynı bilgileri paylaşmaktadır. Özellikle Asya'nın Hristiyan kısımları ile Lamalar ve Budistler ile de ilgilenmiştir. Wilhelm Von Rubruk altı aydan kısa bir süre Moğolların başkenti Karakurum'da kalarak bu ülke, halk gelenek ve göreneklere hakkında çok önemli bilgiler edinme imkânı bulmuştur. Onun bu konularda batı dünyasına aktardığı değerli bilgiler batıların, Moğollar hakkındaki görüş açılarını önemli ölçüde genişletmiştir. Wilhelm Von Rubruk, döndükten sonra seyahatnamesini sükunet içinde yazdı ve bu eser güvenilir bir kaynak olarak modern araştırmacıların bile saygısına ve takdirlerine mazhar olmuştur. Bu etnografik şema içerisinde yer alan coğrafı, kültürel, sosyal, geleneksel, dini ve hukuki motifler, ne Rubruk ne de ondan önceki Avrupa'lı seyyahlar tarafından şüphesiz tatmin edici olarak analiz edilmiş ve açıklanabilmiş değildir. Yine de, bu seyyahların veya elçilerin verdikleri bilgiler, tarihsel ve dönemsel olarak modern tarihçilere, öngöründe bulunmak bakımından olanak tanımaktadırlar. 1237 yılından itibaren Orta Avrupa'nın Moğol istilası tehdidi altına girmişken, devlet adamları ve papa, Moğollar hakkında bilgi sahibi olabilmek adına Moğollara elçiler göndermeye başlamış-

⁵⁰ Segin muhtemelen Han sülalesi zamanındaki başkent Singanfu veya Schangan idi. Bkz. C. R. Beazley, *The Dawn of Modern Geography*, II, London 1901, s. 352.

⁵¹ Wilhelm Von Rubruk, s. 106.

lardı. Bu elçilerin bir görevi de Moğollar hakkında istihbari bilgi toplamaktı. Gerçekten de, Johann de Plano Carpini, Wilhelm Von Rubruk gibi elçilerin, askeri ve siyasi alan da dahil olmak üzere Moğollar hakkında her türlü bilgileri yazılı olarak kaleme aldıkları görülüyor. Ancak Avrupa'lı devlet adamlarının, bu seyyahların verdiği malumatı analiz edip etmedikleri bilinmez. Tabii bu hususu tespit edebileceğimiz hiçbir tecrübi gerekçe elimizde yoktur. Sadece seyyahların verdiği bilgilerin yazıya geçirilerek saklandığı şeklinde bir tarihsel gerçeğimiz vardır. Bunlardan çıkan sonuç şu; geçmişin Moğolları, tamamen askeri temelde bir dönem oluşturmakla kalmıyor, aynı zamanda onları gerek uluslararası siyaset sahnesindeki gerekse hâkim oldukları dünyanın değişik bölgelerinin iç siyasetinde, halefleri ve seleflerinden ayıran siyasi vasıflar da taşıyordu.

4. Kaynakça

- ANONİM: *Haçlı Tarihi*, Çev. Ergin Ayan, Selenge Yayınları, İstanbul 2013.
- BACHFELD, G: *Die Mongolen in Polen, Schlesien, Böhmen und Mähren Ein Beitrag zur Geschichte des großen Mongolentums im Jahre 1241*, Innsbruck 1889.
- BARTHOLD, W: *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, Hazırlayan: H. Dursun Yıldız, Ankara 1990.
- BEAZLEY, C. R: *The Dawn of Modern Geography*, London 1901.
- BERGMANN, B: *Nomadische Streifereien Unter den Kalmuken in den Jahren 1802 und 1803*, Riga 1804.
- BRETSCHNEIDER, E: *Notes On Chinese Mediavel Travellers to the West*, London 1875.
- EL-AZİMÎ: *Tarih (Selçuklularla İlgili Bölümler)*, Çev. ve Neşr. A. Sevim, Ankara 1988.
- ERBEN, C. J: *Regesta Diplomatica necnon epistolaria Bohemiae et Maroviae*, Prag 1855.
- GRASSMANN-STRAKOSCH, G: *Der Einfall Der Mongolen In Mitteleuropa In Den Jahren 1241 Und 1242*, Innsbruck 1893.
- HEDIN, S: *Durch Asiens Wüsten*, Leipzig 1910.
- HUILLARED-BREHOLLES: *Historia Diplomatica Frederici Secundi*, Paris 1859.
- ISIDORI: *Patrologia latina*, Bd. 82, Ed. Migne, Paris 1850.
- İBN FAZLAN: *Seyahatnâme*, Haz. R. Şeşen, İstanbul 1995.
- İBNÜ'L-KALÂNİSÎ: *Zeyl-i Târîh-i Dimaşk*, Neşr. H. F. Amedroz, Beyrut 1908.
- İNAN, A: *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Ankara 1986.
- JOHANN DE PLANO CARPİNİ: *Moğolistan Seyahatnamesi*, Tercüme ve Notlar Ergin Ayan, İstanbul 2020.
- KALKAŞANDÎ: *Subhu'l-‘aşâ*, Kahire 1334.
- LEMMENS, P. L: *Die Heidenmissionen des Spätmittelalters*, Münster 1919.
- LİGETİ, L: *Bilinmeyen İç Asya*, Çev. S. Karatay, Ankara 1986.

- Moğolların Gizli Tarihi*, Terc. A. Temir, Ankara 1995.
- MARCO POLO: *Seyahatname*, Haz. Filiz Dokuman, İstanbul (tarihsiz).
- MATTHAEI PARIENSIS: *Monachi Sancti Albani Chronica Majora*, Ed. Henry Richards Luard, London 1883.
- MAYER, H. E: *Geschichte der Kreuzzüge*, Stuttgart 1989.
- RADLOFF: *Sibirya'dan*, Ankara 1994.
- RASHİD AL-DİN TABİB: *Histoire des Mongols de la Perse*, Ed. Quatremere, Paris 1836.
- REŞİDÜDDİN FAZLULLAH: *Câmi'ü't-tevârih*, Neşr. Muhammed Rüşen-Mustafa Mûsevî, Tahran 1373 hş.
- RICHTHOFEN, F. F: *China. Ergebnisse Eigener Reisen und Darauf Gegründeter Studien*, Berlin 1877.
- ROCKHILL, W. W: *The Journey of William of Rubruck to the Eastern Parts of the World*, London 1900.
- SALIMBENE VON PARMA: *Chronik*, Ed. Alfred Doren, Leipzig 1914.
- VLADİMİRSTOV, B. Y: *Moğolların İçtimaî Teşkilâtı*, Terc. A. İnan, Ankara 1987.
- WILHELM VON RUBRUK: *Moğolların Büyük Hanı'na Seyahat*, Çev. Ergin Ayan, İstanbul 2020.
- WILERMUS TYRENSIS: *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Fethine Kadar*, Çev. Ergin Ayan, Ötüken Yayınları, İstanbul 2016.
- WITTE, J: *Das Buch des Marco Polo als Quelle für die Religionsgeschichte*, Berlin 1916.
- YAKUBOVSKİY: *Altın Ordu ve Çöküşü*, Çev. Hasan Eren, Ankara 1992.
- YULE, H: *Cathay And The Way Thither*, London MDCCCXIV.
- YULE, H: *The book of Ser Marco Polo*, London 1903.
- YUSUF HAS HACİB: *Kutadgu Bilig*, Haz. Fikri Silahdaroğlu, İstanbul 1996.

Extended Abstract

Ethnography Of The Mongols According To Wilhelm Von Rubruk

This study examines the ethnography of the Mongols based on the travelogue of Wilhelm Von Rubruk, who traveled to Karakorum, the capital of the Mongols, as an envoy of the pope between 1253 and 1255. The Mongols were a nomadic tribe, therefore, like other Central Asian steppe tribes, their way of life has always been one of mobility. Nomads were completely dependent on their animals. They showed unconditional obedience to their rulers. When Wilhelm Von Rubruk saw the Mongols, he felt that he had encountered another world, completely different from Europe. He was traveling through the Mongol Empire founded by Genghis Khan, and he recorded in his travelogue what he learned about the origin and culture of the Mongols. He also described the Mongolian diet, clothing, burial customs and gave information about their religion and beliefs. The tents of the Mongols, called yurts, were carried in large ox carts. The main occupation of men was hunting; they were also involved in the manufacture of yurts and carts.

Women had an important role in the economic and social spheres as well as domestic chores. Mongolian justice was partly very strict, but there was also the right to appeal in the legal field. Marriage was concluded with a contract and weddings were solemnized. A widow did not remarry, as it was believed that she had to serve her husband again after his death. Wilhelm Von Rubruk believes that the religious thoughts and actions of the Mongols were influenced by the Uighurs and the Nestorians living among them.

The Mongols and Uighurs believed in one God, however, their worship of God was shaped by the cult of ancestors. In this ethnographic study, Wilhelm Von Rubruk, who traveled to Mongolia between 1255 and 1257 and observed the heyday of the Mongol Empire, tried to examine the ethnographic schema of the Mongols drawn in his travelogue. Rubruk was a village in Flanders at that time, in the Department du Nord in today's France. Wilhelm Von Rubruk had learned German as his mother tongue. His date of birth is unknown. He seems to have had a good relationship with Paris and the King of France. The starting point of his journey would have been Constantinople. It was in Istanbul in 1252 that Wilhelm Von Rubruk received King Ludwig's letter to Sertak Khan, translated into Turkish and Arabic. It is well understood that his work is an objective and accurate source in terms of reflecting the social and political relations of Inner Asia of his time. For example, his description of the Don and Volga rivers makes one feel as if one has been on a live cruise. In addition to Karakorum and Mongolia, he gave information about Tungus, Koreans and other tribes for the first time. It can be seen that his information covers a wide range from historical geography to ethnography. He also shares the same information with his contemporaries about the Cumans, the Gothic tribes in Crimea and the Danube Bulgarians. He was particularly interested in the Christian parts of Asia, the Lamas and Buddhists. Wilhelm Von Rubruk

stayed in Karakorum, the capital of the Mongols, for less than six months and had the opportunity to learn a great deal about this country and the customs and traditions of its people. The valuable information he conveyed to the western world on these subjects significantly broadened the westerners' view of the Mongols. After his return, Rubruk wrote his travelogue in silence, and this work has earned the respect and appreciation of even modern researchers as a reliable source.

The geographical, cultural, social, traditional, religious and legal motifs within this ethnographic scheme have certainly not been satisfactorily analyzed and explained by Rubruk or the European travelers who preceded him. Nevertheless, the information provided by these travelers or ambassadors allows modern historians to make historical and episodic insights. From 1237 onwards, as Central Europe was threatened by the Mongol invasion, statesmen and the Pope began to send envoys to the Mongols in order to learn about them. One of the tasks of these envoys was to gather intelligence information about the Mongols. Indeed, ambassadors such as Johann de Plano Carpini and Wilhelm Von Rubruk wrote down all kinds of information about the Mongols, including military and political information.

However, it is not known whether European statesmen analyzed the information provided by these travelers. Of course, we do not have any empirical grounds to determine this. We only have the historical fact that the information given by the travelers was written down and preserved. It follows that the Mongols of the past not only constituted a purely military era, but also had political qualities that distinguished them from their successors and predecessors both on the international political scene and in the domestic politics of the different parts of the world they dominated.

